

2022

PASTORAAL BULLETTIN

Vorming Vrijwilligers Vernieuwd

Bisdom Rotterdam

Vorming Vrijwilligers Vernieuwd

Pastoraal Bulletin 2022

Dit bulletin is een uitgave van

Bisdom Rotterdam

Koningin Emmaplein 3

3016 AA Rotterdam

T: 010 – 281 51 84

E: pastoraledienstverlening@bisdomrotterdam.nl

Bisdom Rotterdam

Foto's

Bisdom Rotterdam

Ramon Mangold: cover, pagina 8, 9, 35, 42

Redactie

Jan Maasen

Emile Boleij

Anneke Donkers

Medewerking basisontwerp

Bovenwijs

Inhoud

Voorwoord	4
Woord van de bisschop	5
Pastorale School, het einde van een tijdperk	6
De parochiële vrijwilliger	11
Groeien in levend geloof	18
Het handwerk van de PCI: een schot in de Roos	23
Kerkmuziek: Cursusmodel bisdom Rotterdam	27
Wat is Tour of Faith	32
Geef ons Christenen om het Evangelie na te leven	37
Vorming & Toerusting op maat	41
Cursusaanbod 2022 - 2023	43

Voorwoord

Voor u ligt een nieuw pastoraal bulletin met als thema: 'Vorming vrijwilligers vernieuwd'.

Waar jarenlang de pastorale school als opleidingsinstituut voor de vrijwilligers heeft gediend, kiest de pastorale dienstverlening van het bisdom de komende tijd voor kortlopende cursussen en impulsbijeenkomsten onder de slogan 'kort en krachtig.' Hein Steneker schrijft hierover in zijn artikel: 'pastorale school, het einde van een tijdperk'. De inzet van vrijwilligers is in het parochiële leven niet meer weg te denken. De veranderende tijd en de voortgang van de geloofsgemeenschappen vragen om een actief vrijwilligersbeleid ter ondersteuning, begeleiding en toerusting van vrijwilligers.

Een veranderde vraag: Kort en wanneer de vraag zich aandient.

In het interview van Liesbeth Stalmeier met Ella Feijen vertelt Ella dat in de sacramentencatechese de vraag aan het veranderen is. Dat ouders steeds minder op gebruikelijke momenten Doop, Eerste Communie en H. Vormsel voor hun kind(eren) vragen, maar meer wanneer het voor hen belangrijk is. Met de module 'In het teken van de weg' en een basiscursus gebaseerd op het boekje 'In het spoor van Jezus', probeert Ella aan te sluiten bij deze

ouders en kinderen. Ze ervaart een groeiende behoefte aan kennis en het delen van geloof en ziet daar een belangrijke taak voor het bisdom als het gaat om visie en ondersteuning.

Momenten van ontmoeting en geloofsverdieping.

In het artikel over Tour of Faith beschrijft Daan Huntjens hoe Tour of Faith een mooi voorbeeld kan zijn van een nieuwe vorm van ontmoeten en verdiepen. Hoe met een aantal losse bijeenkomsten op verschillende plekken in het bisdom impuls wordt gegeven aan het jongerenpastoraat en hoe catechese, liturgie en diaconie hand in hand gaan. Naast de cursus sociale leer, handwerk van de PCI en het cursuspakket kerkmuziek zal de pastorale dienstverlening meerdere kortlopende cursussen en impulsbijeenkomsten gaan ontwikkelen en aanbieden.

Met het tot stand komen van dit nieuwe pastorale bulletin heeft Jan Maasen, hoofd van de pastorale dienstverlening afscheid genomen en het stokje aan mij doorgegeven. Ik wens u veel leesplezier en inspiratie toe.

EMILE BOLEIJ
BISSCHOPPELIJK GEDELEGEERDE
CATEGORIAAL PASTORAAT EN
PASTORALE DIENSTVERLENING

Woord van de bisschop

Het nu voorliggende bulletin van de diocesane pastorale dienstverlening, dat in de titel de focus legt op de vorming van vrijwilligers, heeft betrekking op de deelname van zoveel mogelijk parochianen aan de drievoudige zendingsofdracht van de Kerk van vieren, van leren en getuigen, en van dienen.

De sacramenten van doopsel, vormsel en eucharistie zijn de grondslag van alle gelovigen om deel te nemen aan de drievoudige ofdracht van de Kerk: om te vieren, om te leren en te getuigen, en om te dienen. Door het sacrament van het doopsel krijgen we deel aan het leven van Christus en worden we opgenomen in het lichaam van Christus dat de Kerk is. Het vormsel is daarvan de bevestiging maar tevens ontvangen we de inspiratie en sterkte van de Heilige Geest om te kunnen getuigen van het evangelie. De deelname aan de eucharistie is bron en hoogtepunt van ons kerkelijk leven.

De verschillende artikelen in dit bulletin gaan over de vorming en toerusting op de drie werkerterreinen van onze Kerk. Verschillende decennia was er voor gelovigen het aanbod van een uitgebreid curriculum van cursussen en bijeenkomsten die de Pastorale School werd genoemd. In de komende jaren zal de toerusting en vorming korter en bondiger zijn, maar ook nu met de bedoeling om parochianen te steunen en te stimuleren bij hun inzet op de terreinen van gebed en liturgie, catechese en geloofsgetuigenis, van diaconie en caritas.

Om als bisdom, deel van de Kerk van Christus, nu en in de toekomst vitaal te kunnen zijn, is het nodig dat we -gehoorzaam aan de ofdracht van de Heer- ook in de komende jaren met zoveel mogelijk parochianen van verschillende generaties blijven vieren, leren en dienen.

MGR. J. VAN DEN HENDE
BISSCHOP

Vorming & Toerusting

Het einde van een tijdperk.... en verder!

Kort en Krachtig!

Vorming en toerusting van vrijwilligers is binnen het bisdom Rotterdam een prioriteit. De verschillende bisdommen van Rotterdam hebben het altijd belangrijk gevonden dat daar waar vrijwilligers betrokken zijn bij het pastoraal werk binnen hun geloofsgemeenschap, zij dat doen met voldoende kennis van zaken en methodische vaardigheden. Om deze reden werd eind jaren zeventig van de vorige eeuw de Pastorale School opgericht. Zo'n vijfenveertig jaar lang heeft de Pastorale School dienst gedaan als het "opleidingsinstituut" voor degenen die zich als vrijwilliger wilden inzetten voor de catechese, de diaconie, de liturgie, het pastoraal bezoekerwerk, het jongerenpastoraat en de gemeenschapsopbouw in de parochies.

De tijden zijn veranderd en met de jaren werd het duidelijk dat de Pastorale School zijn langste tijd gehad heeft en nu beëindigd gaat worden. In dit artikel gaan we in vogelvlucht door de ontwikkeling van de Pastorale School in de afgelopen vijfenveertig jaar heen en geven een schets van hoe we vorming en toerusting van vrijwilligers als gelovigen vanaf heden gestalte willen geven.

Pastorale School: antwoord op de vraag naar scholing

Geïnspireerd door het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) werden parochianen niet enkel als ontvangers van pastorale zorg gezien, maar ook als dragers, subjecten van geloof. Zij zijn geroepen om het evangelie in woord en daad te verspreiden onder de mensheid. Veelal opgeroepen door de eigen pastorale beroepskrachten, werden parochianen aangespoord om zich als vrijwilliger in te zetten voor het pastorale werk in de eigen gemeenschap. Geloven is een werkwoord. Dat wil zeggen dat het geloof enkel tot leven komt in mensen, indien ze zich ook daadwerkelijk gaan verdiepen in het christelijk geloof en aan hun geloof via pastorale activiteiten handen en voeten geven. Het animo om hier gehoor aan te geven was onder gelovigen erg groot en in het algemeen was er ook de bereidheid om hier veel tijd in te steken en zich goed voor te bereiden op mogelijke, pastoraalinhoudelijke, taken in de parochie. Ook werd er nadruk gelegd op het gemeenschapskarakter van de parochie, waaraan ieder zijn deel heeft. (vgl. 1 Kor. 12, 12-29)

1 Kor. 12, 12-29

DE VERGELIJKING MET HET LICHAAM

12 Het menselijke lichaam vormt met zijn vele ledematen één geheel; alle ledematen, hoe vele ook, maken tezamen een lichaam uit. Zo is het ook met de Christus. 13 Wij allen, Joden en heidenen, slaven en vrijen, zijn immers in de kracht van een en dezelfde Geest door de doop een enkel lichaam geworden en allen werden wij gedrenkt met één Geest.

14 Een lichaam bestaat nu eenmaal niet uit één lid, maar uit vele leden.

15 Veronderstel dat de voet zegt: "Omdat ik geen hand ben, behoor ik niet tot het lichaam," behoort hij daarom niet tot het lichaam?

16 En veronderstel dat het oor zegt: "Omdat ik geen oog ben, behoor ik niet tot het lichaam," behoort het daarom niet tot het lichaam?

17 Als het hele lichaam oog was, waar bleef dan het gehoor? Als het helemaal gehoor was, waar bleef de reuk?

18 In werkelijkheid echter heeft God de ledematen en organen elk afzonderlijk hun plaats in het lichaam aangewezen, zoals Hij het gewild heeft.

19 Als zij alle samen één lid vormden, waar bleef dan het lichaam?

20 In feite echter zijn er vele ledematen, maar slechts één lichaam.

21 Het oog kan niet tot de hand zeggen: "Ik heb je niet nodig," en evenmin het hoofd tot de voeten: "Ik heb je niet nodig."

22 Nog sterker, juist die delen van het lichaam die het zwakst schijnen te zijn, zijn onmisbaar. 23 En die wij beschouwen als minder eerbaar, omgeven wij met groter eer. Onze minder edele ledematen worden met groter kiesheid behandeld;

24 de andere hebben dat niet nodig. God heeft het lichaam zo

samengesteld, dat Hij aan het mindere méér eer gaf, 25 opdat er in het lichaam geen verdeeldheid zou zijn en de ledematen eendrachtig voor

elkaar zouden zorgen. 26 Wanneer één lid lijdt, delen alle ledematen in het

lijden; wordt één lid geëerd, alle delen in de vreugde. 27 Welnu, gij zijt het

lichaam van Christus, en ieder van u is een lid van dit lichaam. 28 Nu heeft

God in de kerk allerlei mensen aangesteld, ten eerste apostelen, ten

tweede profeten, ten derde leraars; voorts zijn er wonderkrachten, dan

gaven van genezing, hulpbetoon, bestuur en velerlei taal. 29 Zijn soms allen

apostelen, allen profeten, allen leraars, allen wonderdoeners?

De Pastorale School kwam dan ook als geroepen om aan deze vraag om vorming en toerusting bisdom-breed vorm te geven. Er kwam een tweejarige opleiding van in totaal zo'n veertig bijeenkomsten. Het eerste jaar werd in de toenmalige dekenaten gegeven en stond in het teken van geloofsverdieping (Bijbelkennis, christologie en kerkopbouw). Het tweede jaar vond plaats op twee centrale locaties in het bisdom (Leiden en Rotterdam) en stond in het teken van toerusting van vrijwilligers op één van de pastorale taakvelden: pastoraat, diaconie, liturgie, kinder- of volwassenencatechese, jongerenpastoraat. De beide cursusjaren werden voorafgegaan door een kennismakingsweekend.

Indien mensen met goedgevolg de twee jaren doorlopen hadden kregen ze een certificaat voor het pastorale taakveld dat ze gevolgd hadden. Verschillende cursisten hadden zo de smaak te pakken dat ze door het volgen van extra tweede jaren meerdere certificaten bemachtigden.

In de loop van de jaren bleek de animo voor de Pastorale School en met name de tijdsinvestering die dat kostte, af te nemen. De kennismakingsweekenden werden een kennismakingsdag. In plaats van twee centrale plaatsen, bleef er nog maar één centrale plaats voor het tweede jaar over (Den Haag). Door gebrek aan cursisten kon niet jaarlijks op elk taakveld een cursus gegeven worden. Kleinere dekenaten kregen nog onvoldoende cursisten bijeen om een eerste jaar van start te laten gaan. Er gingen steeds meer stemmen op voor kortere leerroutes. Hierbij werd gewezen op ontwikkelingen in de maatschappij waarbij leerstof in de vorm van modules werd aangeboden.

Naar een nieuwe opzet

Rond de millenniumovergang leidde dit tot een bezinning bij de Pastorale Dienstverlening (toen nog DPC) van het bisdom om de opzet van de Pastorale School drastisch te wijzigen. Niet langer een tweejarige leerroute, maar een modulaire opzet. Hierin werd vrijwilligers de mogelijkheid geboden om door het volgen van vier modules, bij elkaar zo'n 20

bijeenkomsten, voldoende toerusting te krijgen voor een vrijwilligerstaak in een parochie.

Er waren 28 modules ontwikkeld. Nieuw was ook dat voortaan de intake van cursisten door contactpersonen Pastorale School gedaan zou worden. Parochies werd gevraagd om een vrijwilliger of pastorale beroepskracht te benoemen als contactpersoon.

In 2005 kon de nieuwe opzet aan de pastorale beroepskrachten en contactpersonen Pastorale School gepresenteerd worden. Zo'n 75 deelnemers aan deze bijeenkomst konden kennismaken van de opzet en werden getraind om deze kennis over te dragen aan potentiële cursisten. Hiervoor waren een map met

promotiemateriaal, aanmeldingsformulieren en een uitgebreide organisatiegids ontwikkeld.

In het algemeen zag de opzet er als volgt uit. Eerst deed men een algemene module: 'Vrijwilliger in de kerk'. Deze module ging in op de specifieke kenmerken van en motivatie voor het kerkelijk vrijwilligerswerk. Daarna deed men een basismodule voor één van de vier hoofdtaakvelden: leren, vieren, dienen of pastoraat. Hierin werd algemene kennis over het betreffende taakveld gegeven. Daarna volgde men de methodische module: 'Procesmatig werken'. Als laatste kon men voor één of meerdere taakmodules kiezen binnen het gekozen hoofdtaakveld, waarin vooral de specifieke kennis en vaardigheden

rondom een vrijwilligerstaak geleerd werd (bijvoorbeeld het begeleiden van een 1e communiegroep).

Deze nieuwe opzet was al een tijd in het vooruitzicht gesteld en daarom hadden potentiële cursisten gewacht om zich aan te melden. Toen de nieuwe opzet van start ging, leidde dat tot een behoorlijke toestroom van nieuwe cursisten. De eerste jaren van de nieuwe opzet waren er meer dan voldoende cursisten om alle modules doorgang te laten vinden. Het voordeel van de nieuwe opzet was ook dat de modules op vele locaties gegeven konden worden, deels afhankelijk van de herkomst van de cursisten. Hierdoor werd het voor cursisten aantrekkelijker om modules te volgen.

Na een aantal jaren begon de toestroom van cursisten langzaam op te drogen. Het lukte niet altijd meer om voldoende cursisten voor de taakmodules te vinden. Ook merkten we dat steeds meer cursisten na het volgen van één of twee modules niet verder gingen. Op jaarlijkse bijeenkomsten van contactpersonen werd steeds vaker gevraagd of het niet mogelijk was om alleen nog de taakmodules te volgen.

Zo'n drie jaar geleden was het voor de Pastorale Dienstverlening duidelijk dat de Pastorale School ook in de nieuwe opzet, zijn langste tijd gehad had. Tijdens de coronacrisis konden

helemaal geen cursussen gegeven worden. In een interne bezinning besloten we om ons te heroriënteren op andere vormen van vorming en toerusting. We hebben hiervoor een veldonderzoek gedaan bij vier parochies met verschillend pastorale contexten. Parochies bleken vooral gebaat zijn bij korte cursussen, impulsbijeenkomsten en maatwerk voor hun vrijwilligers. De resultaten hebben we met de bisschop en met de contactpersonen Pastorale School besproken. Na bijna 45 jaar stoppen we met de Pastorale School. Het einde van een tijdperk ...

Vorming en toerusting gaan verder ...

Vorming en toerusting van vrijwilligers vanuit het bisdom gaan door. Onder de slogan 'Kort en Krachtig!' gaat de Pastorale Dienstverlening kortlopende cursussen (3-4 bijeenkomsten) en impulsbijeenkomsten voor parochiële vrijwilligers aanbieden. Daarnaast kunnen parochies een beroep doen op de Pastorale Dienstverlening voor kortlopende cursussen op maat. Ook blijven de contactpersonen in de parochies actief om vorming en toerusting te ondersteunen. Jaarlijks zal de Pastorale Dienstverlening met hen een ontmoetingsbijeenkomst hebben. Op deze wijze willen we kwaliteit van het parochieel vrijwilligerswerk blijven bevorderen.

HEIN STENEKER

Vorming & Toerusting

De parochiële vrijwilliger

Op de jaarlijkse bijeenkomst van parochiële contactpersonen 'Vorming en Toerusting' in mei 2022 pleitte een aantal van hen om de vraag naar vorming en toerusting van vrijwilligers vooral te bezien binnen het kader van een actief vrijwilligersbeleid binnen de parochie. In dit artikel gaan we daarom in op de parochiële vrijwilliger en hetgeen een parochie kan doen om dit vrijwilligerswerk goed te organiseren en te ondersteunen.

Als we het over vorming en toerusting hebben, dan zien we dat als onderdeel van de inzet van vrijwilligers voor hun geloofsgemeenschap. Vrijwilligerswerk is niet meer weg te denken uit het moderne parochieleven. Het werk dat vrijwilligers leveren is noodzakelijk voor het voortbestaan van parochies. Zonder hen zouden de geloofsgemeenschap en de pastorale beroepskrachten het niet redden om op alle pastorale taakvelden het kerk-zijn in stand te houden. Voldoende vrijwilligers zijn daarom een uiting van de vitaliteit van een parochie. Vrijwilligers laten zien dat het de moeite waard is om je voor het geloof in te zetten. Het zou goed zijn voor zowel voor de inzet van de vrijwilligers als voor de vitaliteit van de parochie om rond het vrijwilligerswerk het één en

ander te regelen en te organiseren. Voor de vrijwilliger geeft dat inzicht en duidelijkheid waar de parochiële vrijwilliger aan begint, welke verwachtingen hij kan hebben, en wat er voor vrijwilligers geregeld is. Voor de parochie is het van belang dat de inzet van de vrijwilliger van nut is voor de parochie in activiteiten, in geloofsverrijking en gemeenschaps-groei. Daarbij zal een parochie als vrijwilligersorganisatie net als alle andere vrijwilligersorganisaties moeten voldoen aan de Nederlandse wet- en regelgeving en is het verstandig te anticiperen op de veranderingen in de maatschappij en de mee veranderende vrijwilliger.

In dit artikel gaan we in op de inzet van vrijwilligers voor de geloofsgemeenschap en leggen we enkele contouren neer wat er zoal voor vrijwilligers geregeld zou kunnen worden. Hierbij staan de volgende vijf vragen centraal:

1. Waarom/waartoe dient parochieel vrijwilligerswerk?
2. Wie zijn de parochiële vrijwilligers?
3. Waar spelen de werkzaamheden zich af?
4. Wat moet er geregeld zijn voor het vrijwilligerswerk?
5. Hoe moet het geregeld zijn?

In de onderstaande vijf paragrafen gaan we op deze vragen in.

1. Het karakter van het parochieel vrijwilligerswerk (waarom/waartoe?)

Het levensbeschouwelijk vrijwilligerswerk onderkent meerdere dimensies van zingeving. Henk Meeuws¹ onderscheidt vier dimensies: **plezier, nut, plicht** en **deugd**:

- Plezier: de parochiële vrijwilliger kan plezier beleven aan zijn inzet voor de parochie.
- Nut: de parochiële vrijwilliger wil zich inzetten/nuttig maken ten dienste van het geloof en de geloofsgemeenschap.
- Plicht: de parochiële vrijwilliger voelt een oproep vanuit zijn geloof om zich in te zetten: geloven is een werkwoord.
- Deugd: in het vrijwilligerswerk ervaart de vrijwilliger dat hij met iets zinvol, met het goede bezig is. Vanuit deze vier dimensies is het vrijwilligerswerk Pro Deo. Door zijn inzet als vrijwilliger neemt hij zelf verantwoordelijkheid en bepaalt hij ook deels de koers en het beleid van een parochie.

2. Differentiatie: binding aan de organisatie (wie?)

Als we kijken naar de vrijwilligers in parochies, dan kunnen we op grond van de wijze waarop mensen zich binden aan de parochie en het parochieel vrijwilligerswerk een

hoofdonterscheid maken tussen enerzijds de **kernvrijwilligers** en anderzijds de **projectvrijwilligers**.

- Onder **kernvrijwilligers** verstaan we die vrijwilligers die zich voor onbepaalde tijd verbinden met de koers en het beleid van de geloofs-gemeenschap en vanuit die binding langdurig één of meerdere vrijwilligerstaken ten dienste van die gemeenschap en haar missie (liturgie, diaconie, catechese, gemeenschapsopbouw, pastoraat) vervullen.
- Onder **projectvrijwilligers** verstaan we die vrijwilligers die voor een bepaalde tijd een specifieke, -meestal enkelvoudige - taak binnen de gemeenschap willen vervullen. Er is primair een binding met de taak waarvoor men gevraagd is en secundair met de gemeenschap waarvoor men die taak doet.

Waar veel leidinggevenden (Pastorale beroepskrachten, besturen) in parochies op hopen en hun beleid op inzetten is dat de projectvrijwilligers zich door intensivering van hun inzet uiteindelijk tot kernvrijwilligers ontpoppen. Het is echter de vraag of deze hoop gerechtvaardigd is en of het beleid t.a.v. projectvrijwilligers niet veeleer gediend is met het waarderen van de relatief beperkte inzet die zo'n vrijwilliger te bieden heeft. Dit vraagt ook een andere manier van kijken naar de activiteiten die een parochie onderneemt: het opdelen van activiteiten in deelprojecten en projectmanagement.

---

1 'Zin' in vrijwilligerswerk-Zinnig en doelnijk? Den Bosch 2011

3. Context intern/extern (waar?)

Het parochieel vrijwilligerswerk is onderdeel van de missie die de kerk zich stelt om het christelijk geloof te belijden en het evangelie te verkondigen. De parochie wordt hierbij primair verstaan als een geloofsgemeenschap waar een pastoor leiding aan geeft. Het begrip gemeenschap wordt hierbij veelal sociologisch opgevat in de zin dat het een groep is die zich onderscheidt van de rest van de samenleving. Dat geeft een soort club- of wij-gevoel. Hoe warm en intiem zo'n gemeenschapsgevoel ook kan zijn, de kerk spreekt over geloofsgemeenschap niet in sociologische maar in theologische zin: de gemeenschap die zich in Jezus als de Christus verbonden weet. Dat gaat boven de zichtbare parochiegemeenschap uit en houdt ook altijd een missie in naar degenen die in woord en daad zich naar Jezus Christus richten, maar zich nog niet

verbonden hebben met de gemeenschap en het hart van die gemeenschap, de eucharistieviering.

Het parochiële vrijwilligerswerk heeft nog altijd een wereld te winnen. Het is dan ook niet vreemd om vanuit het parochieel vrijwilligerswerk contacten op te bouwen, netwerken te ontwikkelen die buiten de eigen gemeenschap liggen. Veelal is het werk van de vrijwilligers in meerdere pastorale en/of voorwaardenscheppende taakvelden te onderscheiden: catechese, liturgie, diaconie, gemeenschapsopbouw en pastoraat. Voorwaardenscheppende taakvelden kunnen onder meer zijn: bestuur, beheer, financiën, gebouwen, communicatie, secretariaat, public relations, personeel en organisatie.

Op al deze taakvelden kunnen vrijwilligers actief zijn, maar de eindverantwoordelijkheid is

Hoe warm en intiem een gemeenschapsgevoel ook kan zijn, de kerk spreekt over geloofsgemeenschap niet in sociologische maar in theologische zin: de gemeenschap die zich in Jezus als de Christus verbonden weet.

kerkrechtelijk en ook wettelijk geregeld. Voor de pastorale inhoudelijke taakvelden is de pastoor eindverantwoordelijk. Voor alle voorwaarden-scheppende taakvelden is het parochiebestuur eindverantwoordelijk. Daarnaast kunnen er in een parochie naast de pastoor nog andere professionele krachten zijn. Leden van een pastoraal team, dirigenten en andere musici, secretariële krachten, kosters, huishoudsters, etc. Sommige vrijwilligers hebben een formele benoeming: bestuursleden, leden van pastoraatsgroepen, leden van PCI-besturen, gebedsleiders.

De parochie is een gecompliceerde organisatie om vrijwilligerswerk in te doen, met formele en informele leiders, ingewikkelde beleidslijnen en communicatiestructuren, eigen koninkrijkjes, eigen netwerken en contacten.

Om het vrijwilligerswerk in parochies te optimaliseren, zodat vrijwilligers zich met plezier kunnen inzetten, zijn er wellicht mogelijkheden om de inrichting van het vrijwilligerswerk (de

basisorganisatie) en de zorg voor vrijwilligers te optimaliseren.

4. Basisorganisatie (wat?)

Wat kan de parochieorganisatie als werkorganisatie voor vrijwilligers regelen? De kernwoorden hierbij zijn transparantie en openheid. De verantwoordelijkheid voor de inrichting van de basisorganisatie ligt primair bij het parochiebestuur, hierbij geadviseerd door de pastoor en pastoraal team.

Wat maakt onderdeel uit van de basisorganisatie:

- Er is duidelijk zicht op welke werkzaamheden de parochie wil ondernemen. Deze visie is gebaseerd op een parochieel beleidsplan.
- Er is een duidelijke visie op welke werkzaamheden er verwacht worden van de professionele krachten en welke werkzaamheden men van vrijwilligers verwacht en waar de werkzaamheden van professionals en vrijwilligers op elkaar betrokken zijn.
- Er is een duidelijk inzicht in het bestaande vrijwilligersbestand en voor welke taken de vrijwilligers zich inzetten en waar eventuele vacatures zijn.

- Er is een organogram van de parochie, waarin de verantwoordelijkheden en communicatielijnen binnen de parochie zijn aangegeven. In dat organogram kan de vrijwilliger zien waar zijn werkzaamheden plaatsvinden en in overleg met wie dat werk gedaan wordt.
- Elke vrijwilliger weet wie de eindverantwoordelijkheid heeft voor zijn functioneren. In principe is dat de pastoor of het parochiebestuur. Daarnaast is duidelijk wie direct betrokken is in de aansturing van het werk, bijvoorbeeld een coördinator van een werk- of stuurgroep, lid van het parochiebestuur of lid van een pastoraatsgroep.
- Er is geregeld hoe de kwaliteit van de werkzaamheden van vrijwilligers

behouden wordt. Bijvoorbeeld door tussentijdse evaluaties en eindevaluaties.

- Er is inzicht voor welke werkzaamheden scholing en toerusting verplicht dan wel gewenst is. Hiervoor is een financiële voorziening binnen de begroting van de parochie.
- Er is inzicht in welke scholingsmogelijkheden door derden wordt geboden, zoals het bisdom, kloosterorden, vormingscentra.
- Er is een duidelijk beleid over de verantwoordelijkheid voor het werven van vrijwilligers. Hierbij dient het systeem van coöptatie en het principe dat een vertrekkende vrijwilliger zelf voor een opvolger moet zorgen, vermeden te worden.

- De vrijwilliger heeft een duidelijk beeld van wat zijn rechten en plichten zijn en waar formele mogelijkheden zijn voor inspraak in het parochiële beleid.
- De vrijwilliger weet wat er geregeld is over onkostenvergoeding, het indienen van declaraties, de wijze waarop hij verzekerd is.
- Alle werkzaamheden binnen de parochie gebeuren binnen de richtlijnen van de ARBO-wetgeving.
- Gedragsregels van vrijwilligers in de omgang met elkaar en met de doelgroep van het vrijwilligerswerk. (o.a. om seksueel misbruik te voorkomen).

5. Vrijwilligerszorg (hoe?)

De zorg voor vrijwilligers is een aparte taak binnen de parochie en kan ondergebracht worden bij een persoon of kleine groep. Deze dient als aanspreek- en coördinatiepunt voor alle vrijwilligers. Hierbij kan gedacht worden aan een bestuurslid dat P&O in zijn takenpakket heeft of aan iemand die namens het bestuur als vrijwilligerscoördinator is ingesteld of aan een commissie 'vrijwilligerszorg'.

Belangrijke aandachtspunten voor de vrijwilligerszorg zijn:

- Het bewaken dat de basisorganisatie naar behoren functioneert en waar nodig deze aanpassen.
- Hoe wordt de waardering voor de vrijwilligers zichtbaar, zowel formeel (bijv. vrijwilligersavond) als informeel.
- Het bevorderen van sociale cohesie tussen vrijwilligers onderling, tussen vrijwilligers en de professionals, tussen vrijwilligers en de geloofsgemeenschap.
- Het voeren van intake- en exitgesprekken met vrijwilligers. In de intakegesprekken wordt de vrijwilliger ingeleid in de parochie en over zijn taak en de invulling daarvan gesproken. In het exitgesprek is er waardering voor het geleverde werk en wordt de reden van het beëindigen van zijn werkzaamheden besproken.
- Het geregeld voeren van tussentijdse gesprekken gericht op het welbevinden binnen het werk, inspiratie, motivatie, 'loopbaan', de wijze waarop de vrijwilliger zijn werk organiseert en uitvoert en scholing.
- Er is een onafhankelijke vertrouwenspersoon tot wie een vrijwilliger zich indien nodig kan wenden om in vertrouwelijkheid zijn hart te luchten.
- Signaleren wanneer er pastorale zorg nodig is voor de vrijwilliger en daarvoor wordt, indien dat door de vrijwilliger gewenst is, een pastorale beroepskracht ingeschakeld.
- Regelmatig aandacht besteden aan de voeding van de spiritualiteit van de vrijwilliger, bijvoorbeeld door bezinnings- en gebedsbijeenkomsten.

In een parochie waarin een uitgewerkt vrijwilligersbeleid wordt gevoerd, is scholing, vorming en toerusting van vrijwilligers een

herkenbaar, noodzakelijk en aantrekkelijk deel van het beleid.

Vrijwilligers zullen het veelal een erkenning en waardering van hun werkzaamheden zien, indien hen regelmatig scholingsmogelijkheden en geloofsverdieping worden aangeboden.

HEIN STENEKER

AVG

Sinds 24 mei 2018 geldt de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in de Europese Unie met betrekking tot privacygevoelige informatie (persoonsgegevens, waaronder ook foto's en videobeelden).

VOG

De VOG is onderdeel van het preventiebeleid van de R.-K. Kerk. Het preventiebeleid heeft de volgende pijlers:

- Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)
- De Gedragscode Pastoraat
- Antecedentenprotocol

Alle parochies wordt gevraagd om een link te hebben op de website naar rkkerk.nl/preventiebeleid.

Op de website rkkerk.nl is veel informatie te vinden. Via deze site kunt u zich ook aanmelden voor een nieuwsbrief.

www.rkkerk.nl/praktische-informatie-voor-bisdomparochie/avg

www.rkkerk.nl/praktische-informatie-voor-bisdomparochie/preventiebeleid

Catechese

Groeien in levend geloof

Interview met Ella Feijen - Redegeld

Ella Feijen-Redegeld is pastoraal werker in de Parochie H. Nicolaas in Zoetermeer. Zij ziet catechese als een voorwaarde voor een vitale Kerk. Er valt veel te leren over de Bijbel, onze Traditie, God leren kennen, Jezus leren kennen... Catechese die nieuwsgierig maakt, die je uitnodigt je geloof op het spoor te komen, je geloof te verdiepen, om te ontdekken hoe je het kunt verbinden met jouw plaats in de wereld. Dan gebeurt er iets, in een mensenleven.

Welke catechese is er nodig, in de Kerk van nu?

"Ik wil toch even beginnen met dat rare pauzemoment van Corona. We belandden opeens in een lockdown,

alles stopte, het ritme was weg, het kon niet meer gaan zoals we het jarenlang hadden gedaan. Het betekent ook dat we vrijwilligers kwijtraakten, het verlies aan ervaring. Tegelijkertijd biedt de nieuwe situatie kansen, er is kale grond om opnieuw te bouwen. Ik gebruik wel eens de metafoer van Robs Grote Tuinverbouwing: de oude indeling gaat op de schop, die wordt eruit gegraven. Er wordt een nieuw ontwerp gemaakt, er komt een nieuwe inrichting. En dan blijkt: het nieuwe plan past veel beter bij deze tijd."

Kun je daarvan een voorbeeld geven?

"Het wordt zichtbaar bij de sacramentencatechese. Zolang er vraag is naar de sacramenten, zal de voorbereidingscatechese blijven bestaan. De vraag is aan het veranderen: er zijn minder aanvragen en ze komen vooral van mensen die vanuit hun culturele achtergrond een sterke band hebben met de traditie van de Kerk. Die culturele achtergrond kan overigens ook een Nederlandse 'kaaskoppenachtergrond' zijn. In Zoetermeer zijn er mensen uit Nederland, uit de overzeese gebieden en uit andere landen uit de wereld. Zij vragen om de sacramenten wanneer dat voor hen belangrijk is. Zij

kiezen zelf het moment waarop ze hun kinderen aanmelden voor de doop. Kinderen zitten niet meer vanzelfsprekend in groep vier als ze worden aangemeld voor de communie; het is vanaf groep vier tot en met groep acht. Als we geen strenge ondergrens hadden, dan zouden de kleuters ook meekomen zodat alle kinderen van het gezin tegelijk de voorbereiding kunnen doen. We zien regelmatig dat kinderen nog niet gedoopt zijn. Dat gebeurt dan nog voordat ze de eerste communie ontvangen. Laatst hadden we een vormeling die nog niet gedoopt was en nog niet haar eerste communie had gedaan. Dat was voor het eerst maar het zou wel eens de opmaat van een nieuwe trend kunnen zijn. Deze ontwikkelingen behoeven een nieuwe omgang met de sacramentencatechese.’

Waar loop je tegenaan?

“De catecheseprojecten die er voor de eerste Communie en voor het Vormsel, zijn geschreven voor een specifieke leeftijdscategorie: voor zeven- en achtjarigen enerzijds en voor twaalf- en dertienjarigen anderzijds. Gelukkig zitten er veel onderwijskrachten in de werkgroep, die daar hun weg wel een beetje doorheen zoeken, maar het is lastig. Het materiaal is gericht op de traditionele momenten waarop wij tot nu toe de sacramentenvoorbereiding aanbieden, op twee levensmomenten waarop je kinderen met een bepaalde didactiek kennis laten

maken met God en met Jezus. Eigenlijk zou je op alle leerniveaus, van basisschool tot en met middelbare school, een volledige catechese moeten kunnen aanbieden voor de initiatiesacramenten. Want doopcatechese is nu voornamelijk gericht op ouders die hun baby laten dopen en dat zal ook zo blijven. Maar er zijn steeds meer kinderen die op latere leeftijd gedoopt worden en voor wie doopvoorbereiding nodig is. Catechesemateriaal zou zo kunnen worden ingericht, dat voor de voorbereiding van het doopsel en de eerste heilige Communie drie niveaus zijn: de onderbouw, de middenbouw en de bovenbouw van de basisschool. Voor het Vormsel zou er materiaal kunnen zijn voor de bovenbouw van de basisschool en de onder- en bovenbouw van de middelbare school. Zo kan er beter worden aangesloten bij het leerniveau van de kinderen wanneer zij zich aanmelden voor de sacramentencatechese. We zitten in een overgangsfase. Van onderaf zie ik het veranderen, vanuit de vraag. Het bisdom heeft een belangrijke sleutel in handen als het gaat om visie en ondersteuning, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van nieuw catechesemateriaal.”

En de ouders van dopelingen, communicanten en vormelingen? Welk aanbod is er voor hen?

“De parochianen die zich verzamelen rond de liturgie en de sacramenten-

voorbereiding vormen inderdaad een belangrijke doelgroep. Het komend jaar bieden wij ***In het teken van de Weg*** aan, de module voor geloofsgesprekken over de drie sacramenten die door het bisdom ontwikkeld is. Daarnaast geven we de basiscursus. Mensen kiezen zelf wat ze gaan doen: een van de twee of allebei."

Ik wil graag benadrukken dat wij ons richten op ontmoeting en verbinding, niet op het creëren en in stand houden van vaste groepen.

Kun je iets meer vertellen over de basiscursus?

"De basiscursus stroomt elke keer weer vol. Ik zeg 'basiscursus' maar er is er meer dan één. Ik heb nu het boekje ***In het spoor van Jezus***, een oude uitgave van het DPC (voormalig Diocesaan Pastoraal Centrum van het bisdom Rotterdam), omgebouwd tot een basiscursus, met veel verschillende werkvormen, beeldmateriaal en religieuze kunst. Er is behoefte onder parochianen en ook niet-parochianen om hun geloofs- en levensvragen op het spoor te komen, er is behoefte aan meer kennis. Onder de mensen die hierop afkomen is het aantal kerktroetreders relatief groot: zij zijn op volwassen leeftijd katholiek geworden en zij zijn nieuwsgierig. Maar er is ook bijvoorbeeld iemand van zesentachtig jaar, die zegt: 'Ik vind dit zo leuk! Eindelijk eens een gesprek dat

over iets anders gaat dan kleinkinderen en operaties.' De leeftijd van de deelnemers varieert. We richten ons volwassenenaanbod op alle generaties; daarom worden ze gepland op verschillende tijdstippen, 's ochtends, 's middags en 's avonds."

Hoe is jullie volwassenenaanbod georganiseerd?

"We hebben in Zoetermeer een Geloofscentrum opgericht, voor iedereen die geïnteresseerd is. Dat is breed. We richten ons niet alleen op wie bij ons bekend is, maar ook op inwoners van Zoetermeer die zoekend zijn naar zingeving of geloof maar die zich meer bevinden in de periferie van de parochie. We zoeken ook samenwerking met partners uit ons netwerk. We bieden o.a. Bijbelgeloofsgesprekken aan, waar aan de hand van een Bijbelverhaal de mooiste gesprekken ontstaan. Afgelopen jaar hebben we de 'Lunchlezing' ingesteld, om ouderen die door kerksluiting hun kerkgebouw kwijtraken de gelegenheid te geven elkaar te ontmoeten bij de koffie. Eén lid van het pastorale team geeft een inleiding over een laagdrempelig onderwerp, dat gerelateerd is aan Bijbel, Kerk of kerkgeschiedenis. Dat kan van alles zijn. Eén van mijn collega's heeft een lezing gehouden over zijn voettocht naar Rome, er is een inleiding geweest over Paus Adrianus en één over armoede in Zoetermeer, met medewerking van de PCI. We sluiten we met een lunch.

Ik wil graag benadrukken dat wij ons richten op ontmoeting en verbinding, niet op het creëren en in stand houden van vaste groepen. Dat streven we niet na. Iedereen is welkom om aan te sluiten bij een bijeenkomst, voor één keer of vaker, naar gelang de behoefte. Zo doorbreek je ook dat er groepen ontstaan waar iemand die daar voor het eerst komt, het gevoel heeft er niet tussen te kunnen komen. Er kan wel een vaste kern zijn maar de uitnodiging is open, de samenstelling wisselt. Daardoor is de startsituatie voor iedereen gelijk.”

Hoe loopt het?

“Om te beginnen moet je het succes niet afmeten aan het aantal deelnemers per bijeenkomst. Dat is gedacht vanuit het rendement: de bijeenkomst is een succes als er honderd bezoekers zijn geweest. Maar de ervaring leert dat het aantal deelnemers niet bepalend is voor het welslagen van zo'n ontmoeting. Een bijeenkomst met honderd mensen kan geslaagd zijn, maar die avond dat er een aantal deelnemers verhinderd was en we met zijn vieren waren, was ook geslaagd. Want soms heb je de mooiste gesprekken, als je met een kleine groep bent. Dan kan iedereen aan bod komen. Dan gebeurt er in vier mensenlevens net even wat meer, na zo'n avond.

Ik heb ook gemerkt dat ik me niet te snel uit het veld moet laten slaan. In mijn vorige parochie heb ik een

Leerhuis opgebouwd, nu in Zoetermeer het Geloofscentrum. Beide keren heb ik gemerkt, dat deze vorm van bezig zijn met je geloof niet in de katholieke genen zit. De katholieke benen gaan sneller naar de liturgie of naar de eucharistieviering dan naar een catechetische bijeenkomst. Toch denk ik dat wij als pastorale beroepskrachten hierin een belangrijke taak hebben. Want we moeten het geloof overeind houden, ons ervoor inzetten dat het geloof blijft leven.

Onze Kerk is niet meer zo vanzelfsprekend met het wereldse leven verbonden en ook niet met het gezinsleven. Voor degenen die gelovig zijn of die op zoek zijn naar geloof, is er meer nodig dan alleen de vieringen. We moeten mensen de mogelijkheid bieden te kunnen ontdekken hoe geloof en leven met elkaar samenhangen en hoe God met ons onderweg is. Daarbij hebben wij als pastorale beroepskrachten ook de verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat niet iedere individuele spiritualiteit tot een nieuwe geloofswaarheid wordt. Als theologen moeten we bewaken dat catechese geborgd is in Schrift en Traditie en

Het bisdom heeft een belangrijke sleutel in handen als het gaat om visie en ondersteuning, bijvoorbeeld door de ontwikkeling van nieuw catechesemateriaal.

De parochie moet een plek kunnen zijn waar je nadenkt over de relevantie van je geloof, voor jezelf en voor de samenleving.

geborgd in de Catechismus. Ons geloof is gefundeerd in God, in Christus en ook in de traditie van de Katholieke Kerk. Ik heb een vrijwilliger die de pastorale school heeft doorlopen tot en met catechese, met wie ik samen veel basiscursussen geef. Door het samen te doen, train ik haar verder in haar zelfstandigheid. Het moet wel een gedegen toerusting zijn; wat we bieden moet kwaliteit hebben.”

Hoe zie je jouw taak?

“Ik zet mij in om de mogelijkheden te scheppen waardoor mensen kunnen groeien in een levend geloof. Dat is mijn taak. De parochie moet een plek kunnen zijn waar je nadenkt over de relevantie van je geloof, voor jezelf en voor de samenleving. Het moet een plek zijn waar je het geloof op het spoor kunt komen, waar je over het geloof kunt leren, zodat je het kunt verdiepen en verbinden met jouw plek in de wereld. Opdat het geloof een innerlijk kompas wordt dat jouw handelen, jouw staan in de wereld stuurt en richting geeft.”

Wat zijn de vruchten van de catechese?

“Bij individuele parochianen proef ik hoe hun geloof hen gesterkt heeft en

hoe ze daaruit kunnen putten. Hoe zij hun kracht vinden, hoe zij inspiratie vinden. Er ontstaan onderlinge contacten en mensen willen ook graag iemand ‘van buiten’ meenemen die nog niet bekend is met de parochie. Ik merk dat bij deelnemers een proces op gang wordt gebracht. Van één mevrouw krijg ik na elke bijeenkomst een gedicht, waarin je de verwerking ziet van wat ze heeft beleefd. Een ander, die zelf kunst maakt, raakte zo geïnspireerd door de kunstafbeeldingen die bij het Bijbelgeloofsgesprek waren getoond dat zij de Bijbel in haar eigen werk wil verbeelden. Een parochiaan die beroepsfotograaf is, heeft in de rubriek ‘Geloof in je beroep’ in het parochieblad **Nicolaas Nu** aangegeven hoe de Bijbel haar inspireert:

‘Wat ik mooi zou vinden is om Bijbelverhalen als bron voor foto’s te gebruiken. Veel van de verhalen getuigen van wijsheid en daar haal ik inspiratie uit. Ik heb bij Ella Feijen een cursus gedaan waarbij kunstenaars uit het verleden Bijbelverhalen hebben uitgebeeld. Zoiets zou ik ook graag met foto’s doen, een soort foto-bijbel maken, maar dan van deze tijd.’ Ook deze vrouw maakt een proces door, er gebeurt iets in haar geloof en ze wil dat graag met anderen delen. Door de catechese delen mensen hun geloof met elkaar. Dat verbindt, dat schept een band.”

LIESBETH STALMEIER

Diaconie

“Het handwerk van de PCI”: een schot in de Roos

Het ontwikkelen en geven van cursussen heb ik altijd een van de leukste onderdelen van mijn werk bij de Pastorale Dienstverlening gevonden. Niet zo vreemd voor iemand die oorspronkelijk andragologie heeft gestudeerd met als specialisatie vormingswerk. Van alle cursussen die ik in de loop der jaren heb ontwikkeld, is ‘Het Handwerk van de PCI’ ongetwijfeld het meest aangeslagen. Deze cursus van vijf bijeenkomsten voor bestuurders van Parochiële Caritas Instellingen (PCI) ging van start in 2009. En hoe. In dat eerste jaar heb ik de cursus op maar liefst zes locaties mogen geven. Nadien bleef er een redelijk constante vraag van vooral nieuwe bestuursleden. In april 2022 heb ik de achttiende cursusgroep afgesloten in Vlaardingingen. In totaal hebben 168 PCI-bestuurders de cursus gevolgd.

Doelstelling

Van meet af aan had ik een cursus voor ogen, die nauw zou moeten aansluiten bij het concrete werk van de PCI-bestuurders. Die intentie komt tot uiting in de titel ‘Het handwerk van de PCI’ en in de algemene doelstelling. De cursus wil “de bestuursleden helpen meer zicht te

krijgen op de functie en de plaats van de PCI in kerk en samenleving en hun bekwaamheden versterken om de taken van de PCI uit te voeren”. Vertrekpunt voor de cursus vormt het Algemeen Reglement voor het bestuur van een PCI. Daarin staan de functie en de taken van de caritasinstelling in formele termen beschreven. Het wat en hoe ontbreekt. Gelukkig maar, want dat geeft de PCI de nodige vrijheid om daaraan invulling te geven. Juist dat ‘wat en hoe’ komt aan de orde in de cursus.

Programma

Het programma van 'Het handwerk van de PCI' is in de loop der jaren vrijwel gelijk gebleven. Tijdens de vijf bijeenkomsten komen de volgende vragen en onderwerpen aan bod:

1. Wat voor PCI wil ik zijn? Over de identiteit van de PCI (geschiedenis kerkelijke armenzorg, plaats en functie PCI, profielen)
2. Hoe kom ik noden op het spoor? Over het belang van netwerken (armoede en schulden in Nederland, methoden om armoede te signaleren, vormen van armoedebestrijding en mogelijkheden van de PCI)
3. Welke doelen ondersteun ik? Over de bestedingen van de PCI (criteria voor ondersteuning personen en projecten, procedure, vormen van materiële en immateriële ondersteuning)
4. Hoe kom ik aan geld? Over fondsenwerving en het beheer van geld (collecten en andere financiële acties, vermogensbeheer en maatschappelijk verantwoord beleggen)
5. Hoe ontwikkel ik het werk van de PCI? Over planmatig werken en communicatie in de context van een gefuseerde parochie of parochiefederatie (werkplannen, overleg met parochiebestuur en werkgroepen, publiciteitsmiddelen).

Reader

Bij de cursus hoort een reader. Die bevat niet alleen de teksten en werkbladen, die expliciet in de cursus worden behandeld, maar dient ook als naslagwerk voor na de cursus.

Opgenomen zijn overzichten van landelijke regelingen op het gebied van sociale zekerheid, toeslagen en gemeentelijke minimavoorzieningen, informatie over schuldhulpverlening, noodfondsen en de Diocesane Caritas Instelling of suggesties voor het zichtbaar maken van de diaconie in de parochie. Elk jaar zijn in ieder geval de armoedecijfers, de bedragen van de uitkeringen en het overzicht van de sociale wetgeving geactualiseerd. Geregeld zijn ook andere teksten vervangen, want de ontwikkelingen gaan snel. Bij de start van de cursus ging veel aandacht uit naar de Wmo, was steun aan de lokale voedselbanken geen gemeengoed en moest SchuldHulpMaatje nog worden opgericht. De parochies begonnen net aan hun fusietrajecten in het kader van Samenwerking Geboden 2 – voor PCI-en was samenvoeging op dat moment nog een eind weg. Als je de eerste en laatste reader vergelijkt, zijn slechts twee teksten hetzelfde gebleven: de samenvatting van het Algemeen Reglement en een beschouwing over (diaconale) collecten.

Inhoud

Hoe informatief de reader ook is, ik ben altijd afhoudend geweest om de reader ter beschikking te stellen aan niet-cursisten. Het thuis lezen van de reader kan deelname aan de cursus niet vervangen. Want naast de inhoudelijke inbreng van de docent via inleidingen, opdrachten, reflectie en de reader zijn de eigen ervaringen van de PCI-bestuurders een belangrijke bron voor het leerproces. In het bisdom Rotterdam bestaan grote verschillen tussen de caritasinstellingen vanwege verschillen in vermogensposities, maatschappelijke context (stad of platteland), ontwikkeling van de parochiële diaconie en de eigen rol-opvatting. Het uitwisselen van de eigen ervaringen met de vijf onderwerpen van de cursus en het toetsen van die ervaringen aan de theorie helpen de cursisten om hun eigen praktijk te verbeteren. Juist door de inbreng van cursisten uit andere PCI-en worden de bestuursleden zich bewust, dat de aanpak van hun eigen PCI ook anders kan of juist zo gek nog niet is.

Een voorbeeld

Persoonlijk genoot ik altijd het meest van de derde bijeenkomst. Daarin staat het beoordelen van aanvragen van individuen en diaconale projecten centraal. Als huiswerk hadden de deelnemers acht individuele aanvragen voorgelegd gekregen, met daarbij telkens de vraag wat de PCI zou besluiten:

A. Toekennen
B. Afwijzen
C. Gedeeltelijk toekennen ter waarde van...
D. Aanvullende acties, te weten...
Tijdens de bijeenkomst turfde ik dan eerst de antwoorden (A, B, C of D) van alle cursisten op de acht aanvragen om dan per aanvraag naar de motieven te vragen voor de verschillende antwoorden. Het gebeurde zelden, dat een cursusgroep unaniem voor een bepaald antwoord had gekozen. Meestal waren er twee of drie kampen. Dat maakte het gesprek daarover ook zo interessant. Waarom koos de een voor A, een ander voor B en een derde voor C? En welke aanvullende acties zouden bestuursleden willen ondernemen? Vaak leidde het gesprek tot een bepaalde consensus, maar in de context van de cursus was dat niet noodzakelijk. Nadat alle aanvragen besproken waren, gaf ik dan aan de cursisten terug welke criteria zij volgens mij impliciet of expliciet gebruikt hadden om tot een besluit te komen. Zo'n lijstje zou een hulpmiddel kunnen zijn voor de beraadslagingen in de eigen PCI.

De bespreking van de aanvragen van diaconale projecten verliep op een vergelijkbare manier. Bij beide onderdelen ontdekten de cursisten, dat verschillende antwoorden mogelijk zijn; dat een aanvankelijk verschil van mening ook kan leiden tot een kwalitatief beter besluit; en dat zij gaandeweg wat meer bedreven

raakten in het beoordelen van een aanvraag. Van dat groeiproces geniet ik. Als cursusleider heb ik geen voorkeur voor een van de antwoorden. Ze zijn alle vier legitiem. Maar als iemand bijna alle aanvragen zou afwijzen, zou dat wel aanleiding zijn voor een nader gesprek. Als de PCI niet over voldoende financiën beschikt, moet daar wat aan gedaan worden. En als de PCI niet voor dit soort aanvragen is, waarvoor is die dan wel bedoeld en passen die doelen dan wel binnen de omschrijving van het Algemeen Reglement?

Slotbeschouwing

Ik hoop, dat de cursus 'Het handwerk van de PCI' op het programma blijft staan van de Pastorale Dienstverlening en dat mijn opvolger de cursus inhoudelijk blijft aanpassen aan nieuwe ontwikkelingen. Ik heb geen glazen bol, maar wil wel drie suggesties doen. Ik verwacht, dat in de komende jaren energiearmoede een belangrijk vraagstuk zal worden.

Wat kan een PCI betekenen? Door de samenvoeging van PCI-en is de organisatiestructuur van sommige PCI-en complexer geworden. Hoe kan een PCI-bestuur het werk van de lokale caritaswerkgroepen zo goed mogelijk faciliteren en bevorderen? De meeste parochies blijven krimpen. Hoe kan de PCI meer een motor zijn voor de parochiële diaconie vanuit haar primaire doelstelling "de caritas permanent een herkenbare plaats te bieden binnen en vanuit de parochiegemeenschap(en) en een werkzaam instrument voor de caritas in de parochie" (Algemeen Reglement, art 3.1).

Als de cursus relevant blijft voor het dagelijkse handwerk van de PCI-bestuurders, moet de mijlpaal van 25 cursusgroepen toch gehaald kunnen worden.

JAN MAASEN

Kerkmuziek

Cursusmodel bisdom Rotterdam

In het bisdom Rotterdam bestaat al decennialang een b(l)oeiend cursuspakket kerkmuziek met een uiteenlopend aanbod van cursussen. Het doel van de cursussen is de vorming en toerusting maar vooral de praktische ondersteuning van kerkmusici die – op welke wijze dan ook en op alle niveaus – een bijdrage leveren aan de uitvoering van de kerkmuziek in ons bisdom.

Tot 2003 volgden cursisten van verschillende doelgroepen, geïsoleerd van elkaar op een bepaalde locatie in het bisdom, hun cursus in een model van maar liefst 35 avondbijeenkomsten per seizoen, exclusief de doordeweekse voorbereidingen die elke bijeenkomst vergde. Uiteindelijk was deze opzet niet vol te houden voor mensen met een werkkring, een gezin en vaak ook een kerkmuzikale praktijk.

Geïnnoveerd cursusmodel

In 2003 nam het bisdom Rotterdam afscheid van het versleten model en werd gekozen voor een model van 15 bijeenkomsten van elk 4 uur per cursusseizoen, verdeeld over zaterdag. In dit cursusmodel kunnen cursisten vrijwel vanaf het nulniveau tot en met het hoogste amateurniveau (het diploma 'Kerkmusicus III') worden opgeleid.

De laatste jaren nemen gemiddeld 50 cursisten deel aan het cursuspakket kerkmuziek en krijgen zij les van 7 ervaren docenten op één hoofdlocatie in Rotterdam-Zuid en verschillende dependances voor de diverse orgelcursussen. Alle cursisten kerkmuziek ontmoeten elkaar. Iedereen start op het eigen instroomniveau en iedere cursist volgt een individuele leerroute. Door het modulaire lesaanbod kan iedereen het eigen studietempo bepalen en bestaat de mogelijkheid om alleen dat deel van het cursuspakket in te kopen dat zij nodig hebben. Jaarlijks krijgen alle cursisten de kans om (deel)examens te doen. Op deze manier bepaalt iedereen de eigen cursusduur in jaren.

De groep cursisten is erg divers. Door uiteenlopende leeftijden en de verschillende kennis- en ervaringsniveaus, hebben zij nooit hetzelfde instroomniveau. Ze hebben bovendien allemaal een verschillende muzikale aanleg met uiteenlopende muzikale affiniteiten; en waar de een doordeweeks zeeën van voorbereidingstijd heeft, moet de ander woekeren met de beschikbare tijd. Ondanks deze diversiteit ontmoeten zij elkaar in gemeenschappelijke lessen. Dat bevordert het 'wij-gevoel'

en cursisten helpen en stimuleren elkaar. Het bevordert de integratie van diverse kerkmuzikale vakken en brengt de nodige synergie binnen het totale cursuspakket ten dienste van de kerkmuziek. Dat laatste is niet alleen financieel gunstig, maar voorkomt ook dat bepaalde cursussen bij onvoldoende aanmelding niet door kunnen gaan: ook bij een incidentele onderbezetting gaan cursussen, en dat garandeert voor alle cursisten continuïteit!

Soorten kerkmuziekcursussen

1. **Organisten**, dirigenten en **cantores**
De kern van het cursuspakket wordt gevormd door de opleidingen voor orgel en koordirectie op 3 niveaus en de cantor cursus. De cursisten nemen deel in het kernpakket en volgen alle 15 bijeenkomsten in het seizoen.
2. **Stemvorming** voor koorleiders en voorgangers
Voor koorleiders, voor voorgangers en voor individuele leden van koren zijn er kortlopende cursussen stemvorming van 5 bijeenkomsten van 2 uur. De stemvormingscursussen zijn laagdrempelig vanwege hun lage kostprijs. De cursussen worden weliswaar separaat aangeboden, deelnemers uit het kernpakket kunnen kosteloos aanschuiven naar behoefte.
3. **Koorstemvorming**
Een bijzondere cursus stemvorming betreft die voor hele koorgroepen op de eigen locatie. Onder leiding van geselecteerde zangpedagogen worden de koorgroepen naar een hoger plan getild. De dirigent wordt bijgeschoold en getraind op de voortgang van het aangeboden programma. Koren die hebben geproefd aan deze cursus komen regelmatig terug voor meer trainingsavonden.
4. **Gregoriaans** en liturgie
De cursus gregoriaans wordt in een reeks van 3 niveaus, in 3 opeenvolgende jaren aangeboden. De cursus liturgie wordt in modules en ook in een driejarig programma aangeboden. Beide cursussen bestaan uit 5 bijeenkomsten van 2 uur per seizoen. De cursus liturgie is niet alleen bedoeld voor kerkmusici, maar vooral ook voor leden van liturgische werkgroepen en

andere geïnteresseerden die betrokken zijn bij de liturgie.

Blended learning en bijspijkeren

In het huidige cursuspakket spelen nieuwe trends in onderwijsland een rol. Bijvoorbeeld het onderwijssysteem van 'blended learning' met een optimaal gebruik van internet. Blended learning wordt het onderwijssysteem van de 21^e eeuw genoemd en bestaat uit een combinatie van fysiek en digitaal onderwijs.

Voor het cursuspakket kerkmuziek betekent dit:

- Onderwijs op afstand in combinatie met contactdagen met 'face-to-face'-onderwijs. Dit aspect bewees met name in coronatijd goede diensten!
- Het gebruik van portfolio's waarin o.a. studieresultaten, vorderingen en voortgang van de individuele leer-route worden gecommuniceerd. In ons cursuspakket is de studieleader via e-mail en telefoon bijna dagelijks beschikbaar voor het beantwoorden van vragen.
- Een afgeschermd netwerk omgeving voor cursisten en docenten waarin zij vragen, antwoorden, materiaal ontwikkelen, opdrachten uitwerken en samenwerken. In de kerkmuziek cursussen wordt Dropbox – en binnenkort ook een eigen YouTube kanaal - ingezet voor het delen van informatie.

De '**bijspijkerlessen**' maken het cursuspakket aantrekkelijker en efficiënter. Simultaan aan de (jaarlijks) 60 ingeroosterde lessen, zijn er ook nog 60 zogenaamde bijspijkeruren beschikbaar. De docenten zijn bij toerbeurt beschikbaar voor het geven van individuele lessen aan cursisten die extra aandacht nodig hebben op bepaalde onderwerpen óf juist meer willen worden uitgedaagd met meer lesstof.

Effecten

Het grote aantal cursisten – ook door de jaren heen – heeft een aantal gunstige neveneffecten. Het heeft geleid tot een groter netwerk van amateur- en beroepskerkmusici. Er is voor de vakdocenten de mogelijkheid om het kader van kerkmusici optimaal te beïnvloeden. Door meer kennis en begrip is er een groeiende betrokkenheid op elkaar en het kerkmuzikale werk.

Het bredere netwerk van gemotiveerde en betrokken kerkmusici en koorzangers vergroot de bereidheid zich op een andere wijze als vrijwilliger voor het kerkmuzikale werk in te willen zetten. De Diocesane Instelling Sint-Gregorius (DISG) in het bisdom Rotterdam en de Nederlandse Sint-Gregoriusvereniging (NSGV) zijn blij dat een aantal van de cursisten reeds de weg vond naar regionale en landelijke besturen en werkgroepen. Deze groepen bevorderen en stimuleren

de brede participatie en kwaliteitsverbetering in tal van activiteiten via andere kanalen.

Inzet is de kwalitatieve en kwantitatieve verbetering van de

koorzangpraktijk, van koorzangers, dirigenten en instrumentalisten in alle gepraktiseerde muzikale stijlen en van voorgangers.

MARC SCHAAP

“Ooit begon ik aan mijn dirigentencarrière met een flinke dosis enthousiasme en niet gehinderd door veel kennis. Intussen ben ik een aantal jaren verder en – op het directie-examen na – klaar met de opleiding tot Dirigent A. Het enthousiasme is gebleven, de kennis is een welkome aanvulling gebleven. Hoe wordt een viering opgebouwd, hoe ga je om met de spanning tussen wat kan en wat moet, hoe kun je effectief instuderen en dan natuurlijk de fijne kneepjes van het dirigeren zelf, op verschillende niveaus. Je volgt vakken als directie, solfège, algemene muzikleer, muziekgeschiedenis, liturgie en hymnologie, zang en, als je dat wilt, gregoriaans. In de zogenaamde koorklas oefen je met je collega dirigenten, krijg je feedback van de docenten en van je collega’s uit hun praktijk. Je krijgt veel materiaal aangeleverd, ook muziek die buiten je eigen comfortzone ligt. Bijzonder aan deze cursus is dat je door gebruik te maken van zogenaamde bijspijkeruren je eigen programma vorm kunt geven en gericht kunt werken aan die onderdelen die voor jou lastig zijn. Bovendien zit je niet vast aan een jaar, maar kun je bij vakken die op verschillende niveaus gegeven worden tussentijds switchen van niveau.”

ANS BULLES

“Voor mij is de cursus een fijne plek om meer te leren over mijn (voor mij nog vrij nieuwe) rol als kerkkoor dirigent. Als je komt met een open en nieuwsgierige houding, is het een fantastische plek om heel veel kennis op te doen. De koorklassen zijn voor mij heel leerzaam. Je kan er dingen oefenen en uitproberen en goede feedback krijgen. Met deze opgedane kennis kan je meteen met je eigen koor aan de slag en dat zal je praktijk een stuk muzikaler maken!

Het meeste heb ik geleerd bij de liturgieklassen van Richard Bot. Voor mijn praktijk met een middenkoor dat van alles en nog wat zingt, maar slechts weinig uit de bundels met “goedgekeurd repertoire”, is het deze kennis heel fijn. Door de liturgieklassen krijg je meer inzicht in je rol en hoe je verdieping kan brengen aan de muzikale bijdrage van je koor aan de diverse vieringen. Ook krijg je meer inzicht in hoe bepaalde gebruiken en tradities zich hebben ontwikkeld door de tijd. Ik ben voorlopig nog niet uitgeleerd en als ik over een paar jaar mijn laatste examens hoop te doen, dan zal ik vanuit een mooie basis mijn koor hopelijk nog vele jaren leiden!”

JUDITH VRIJENHOEK-GROEN

Jongeren

Tour of Faith

Wat is Tour of Faith?

Sinds 2014 bestaat in het bisdom Rotterdam de Tour of Faith (ToF), de ontmoeting voor jongeren (16-30 jaar) die eens per maand op zondag plaatsvindt.

De Tour of Faith gaat om een 'tour', omdat de jongeren telkens in een andere parochie in het bisdom te gast zijn, of soms ook op een andere markante plaats in het bisdom. Dat waren bijvoorbeeld het klooster van de Dienaressen van de Heer en van de Maagd van Matará in Den Haag, het Centrum Vronesteyn in Voorburg, of zelfs een keer de

begraafplaats St. Laurentius in Rotterdam-Crooswijk. Een normale ToF begint om 15.00 uur met een Eucharistieviering met de bisschop als hoofdcelebrant. Na een korte koffie-/theepauze geeft de bisschop vervolgens catechese, daarna is er verwerking van de catechese doorgaans in de vorm van een geloofsgesprek, meestal in kleinere groepjes en ten slotte een gezamenlijke, meestal eenvoudige maaltijd, waarmee het programma eindigt - op papier rond 18.30 uur, in de praktijk door de gezelligheid vaak iets later.

Het afgelopen seizoen stonden de catecheses en de gesprekken vanwege het diocesane themajaar in het teken van de sacramenten. Enkele voorbeelden van onderwerpen die zijn besproken zijn: psalmen, met gesprek over de vraag of deelnemers iets met de psalmen hebben en wellicht een lievelingspsalm, de sociale leer van de Kerk aan de hand van de DoCat, het onderscheiden van de roeping, de zaligsprekingen als 'identiteitskaart' van de christen aan de hand van de apostolische exhortatie **Gaudete et exsultate** en de encycliek **Laudato Si'**. Tijdens deze bijeenkomst werd de vraag of je als katholiek vegetariër moet zijn besproken.

Enkele malen per jaar krijgt de ToF een iets andere invulling. Met de jaarlijkse Wereldjongerendag (Christus Koning) is het programma iets uitgebreider. In de Advent- en Veertigdagentijd maken de catechese en het geloofsgesprek plaats voor aanbidding van het allerheiligst Sacrament met gelegenheid tot het ontvangen van het sacrament van boete en verzoening. Als seizoensafsluiting barbecueën we met elkaar.

Wat betekent de ToF voor de jongeren?

Uit de reacties van jongeren op de ToF blijkt dat ze waardering hebben voor deze middagen waar ze met elkaar kunnen praten over het geloof. Belangrijk daarbij voor de jongeren is dat ze meer gelijkgestemden

ontmoeten en het gevoel ervaren dat ze er niet alleen voor staan. Het diocesane karakter van de ToF maakt het mogelijk om jongeren te ontmoeten die ze anders, in het kader van parochiële of regionale activiteiten, niet snel zouden ontmoeten. Daardoor bouwen ze vriendschappen op uit verschillende hoeken of komen ze opnieuw mensen tegen die ze lang niet hebben gezien.

De jongeren vinden het fijn dat dit alles op zondag gebeurt. Vaak is dit de enige dag waarop ze echt de gelegenheid hebben om te komen. Met elkaar kunnen ze deelnemen aan de zondagse Eucharistie. Om dit alles in de woorden van een jongere samen te vatten: "Netwerken en verbinden: dat je als jongeren dicht bij elkaar en bij God kunt komen."

Het grote belang van de intermenselijke kant van dit 'netwerken' wordt door paus Franciscus onderstreept in de apostolische exhortatie **Christus vivit** (CV), die hij in 2019 schreef naar aanleiding van de bisschoppensynode een jaar eerder over jongeren, geloof en roeping. In alinea 110 daarvan spitste hij hetgeen hij in zijn apostolische exhortatie **Gaudete et exsultate** al eerder geschreven had op de jongeren toe. Hij wijst hen erop hoe moeilijk het is om afgezonderd van anderen een christelijk leven te leiden: "Bestookt als we worden met zovele verlokkingen kunnen ook wij geïsoleerd raken, onze realiteitszin en innerlijke klaarheid verliezen, en gemakkelijk

bezwijken. Dit geldt in het bijzonder voor jonge mensen, want wanneer je verenigd bent, heb je een verbazingwekkende kracht. Als je warmloopt voor het gemeenschapsleven, ben je in staat om grote offers te brengen voor anderen en voor de gemeenschap. Isolatie daarentegen put onze kracht uit en stelt ons bloot aan de grootste kwaden van onze tijd.”

De Tour of Faith als evenement

In alinea 204 van CV schrijft paus Franciscus over het jongerenpastoraat: “De jongeren doen ons de noodzaak van nieuwe stijlen en nieuwe strategieën inzien. Waar volwassenen er vaak belang aan hechten alles goed gepland te hebben, met regelmatige ontmoetingen en vaste tijdstippen, hebben de meeste jonge mensen vandaag de dag weinig belangstelling voor een dergelijke pastorale benadering. Jongerenwerk moet flexibeler worden: jongeren uitnodigen voor evenementen die de gelegenheid bieden om niet alleen te leren, maar ook met elkaar te spreken, te vieren, te zingen, naar concrete getuigenissen te luisteren en een gedeelde ontmoeting met de levende God te beleven.”

Weliswaar heeft de ToF keurig vastgestelde data die aan het begin van het nieuwe seizoen steeds al bekend worden gemaakt; toch gaat het niet om een vastomlijnd curriculum waar je je voor inschrijft. Elke ToF-editie is een evenement op zich, waar je los

aan kunt deelnemen. In de praktijk zijn er jongeren die regelmatig of zelfs bijna altijd komen maar ook jongeren die af en toe of eenmalig deelnemen.

Belangrijker nog dan de spontaniteit is de opsomming die de paus in het tweede gedeelte van de alinea geeft en waaruit blijkt dat het bij jongerenwerk idealiter om méér gaat dan “alleen te leren”. In lijn daarmee is de ToF niet zomaar een catechesebijeenkomst, maar wil inderdaad de ervaring van een gezamenlijke ontmoeting met de levende God bieden. Daarom is er allereerst altijd de sacramentele ontmoeting met Jezus in de Eucharistie, samen “vieren” en “zingen” en vervolgens ook de gelegenheid tot “spreken” en het luisteren naar “getuigenissen”. Een mooi voorbeeld hiervan is de getuigenis van de uit Oekraïne gevluchte Andrii die vanuit de Bollenstreek was meegekomen naar de ToF.

Vorming via impulsbijeenkomsten hoeft niet losstaand te zijn

In dit *Pastoraal Bulletin* komt naar voren dat vorming en toerusting in ons bisdom in de toekomst niet langer via de pastorale school, maar eerder impulsmatig zal geschieden. Met de woorden van CV 204 zou je kunnen stellen dat de flexibiliteit en het ‘evenementkarakter’ niet alleen in het jongerenpastoraat van belang zijn, maar ook steeds belangrijker worden om volwassenen ertoe te bewegen

vorming te ontvangen. Wellicht kunnen de met de ToF opgedane ervaringen daarbij behulpzaam zijn.

Een blik op de ToF maakt duidelijk dat een vorming gebaseerd op losse momenten zeker niet hoeft te betekenen dat alleen losgezongen momenten overblijven die individualisme of desintegratie van het kerkelijk leven in de hand werken. Het is waar dat elke ToF-editie een evenement op zich is, maar dat het wel een ontmoeting is die op allerlei manieren met andere ToF-edities en activiteiten in verband staat. Om enkele van zulke verbanden te noemen:

- Inhoudelijk zijn er een aantal thematische lijnen te bespeuren die het voor de regelmatige bezoekers ook interessant houden.
- De verbinding **met andere jongereninitiatieven** zoals de WJD@home en de internationale WJD. Tijdens de ToF wordt steeds weer op dit soort initiatieven geattendeerd en enthousiast gemaakt om mee te gaan. Ook nodigen jongeren elkaar uit voor bijeenkomsten van bijvoorbeeld RKJ's. Omgekeerd wordt ook daar weer reclame gemaakt voor de ToF.
- De rondreizende ToF brengt jongeren uit onverwachte hoek samen. Het kan zomaar gebeuren dat een slechts sporadisch kerkgaande

jongere uit de parochie waar de ToF te gast is en die nu ‘toevallig’ deelneemt aan de ToF omdat haar jongerenkoor muzikale medewerking verleent aan de Eucharistieviering, tijdens het geloofsgesprek aan tafel zit met een leeftijdsgenoot uit een andere parochie die al verdere stappen heeft gezet in de persoonlijk-kerkelijke band met Jezus. Dat kan zomaar – ook onbedoeld – een mooi moment van “getuigenis” worden.

- De ontmoeting **tussen de bisschop, de jongeren, de priesters en diakens en de religieuzen**. Het mag een bijzondere kans worden genoemd dat de bisschop maandelijks een behoorlijk dagdeel reserveert voor de ontmoeting met jongeren, niet alleen als verantwoordelijke voor de catechese in het bisdom, maar ook als de eerste liturg en als vader en herder van het bisdom. Uit de reacties van jongeren blijkt ook dat zij dit waarderen. Enige tijd geleden werd de bisschop gevraagd de huwelijksviering te doen van twee jongeren die regelmatige bezoekers van de ToF waren

geweest. Voor de jongeren en de priesters, diakens en religieuzen die zich aansluiten bij de ToF is het ook verrijkend elkaar onderling te ontmoeten en de bisschop eens op een gewone zondag, buiten de speciale gelegenheden als de Chrismamis en Vormselvieringen, mee te maken.

- De verbinding **tussen catechese, liturgie en diaconie**. Dat de ToF catechese en liturgie combineert, is inmiddels voldoende duidelijk geworden. De verbinding met de diaconie wordt zichtbaar als de catechese gaat over de sociale leer van de Kerk en de groepsgesprekken gericht zijn op de toepassing daarvan door de jongeren in hun leven. Ook is op andere momenten aandacht voor noodlijdenden. Voorbeelden zijn de Adventseditie van de ToF kerstkaarten voor dak- en thuislozen, of toen de jongeren bij het eerder genoemde bezoek van Andrii in het Oekraïens kaarten schreven voor andere vluchtelingen in de opvanglocatie in Hillegom.

DAAN S. HUNTJENS PR.

ToF seizoen 2022 - 2023

25 september - 23 oktober - 20 november -
26 februari - 26 maart - 23 april

Zie ook www.bisdromrotterdam.nl/activiteiten

Kerkopbouw

Geef ons christenen om het Evangelie na te leven

Interview met Hein Steneker

Hein Steneker, medewerker kerkopbouw en pastoraat oude wijken, ontwikkelde een cursus over de Sociale Leer van de Kerk. De cursus werd dit jaar voor het eerst door hem gegeven in Zoetermeer. Daar deden vijftien cursisten aan mee. Bij het schrijven van dit artikel is gepland dat de cursus voor de tweede keer gegeven gaat worden in september van dit jaar (2022) in Rotterdam. Bij voldoende belangstelling is het de bedoeling dat de komende jaren minimaal één keer per jaar de cursus wordt aangeboden. We spraken met

hem over de inhoud van cursus en zijn eerste ervaringen.

Hein, vertel ons over de cursus die je ontwikkeld hebt.

“Bouwen aan een beschaving van liefde” is een cursus van vier bijeenkomsten over de Sociale Leer van de Kerk en het katholiek sociaal denken. Met de titel van deze cursus, gebaseerd op een uitspraak van paus Paulus VI, wil ik aangeven dat het in het katholiek sociaal denken niet alleen om de omgang in de eigen katholieke gemeen-

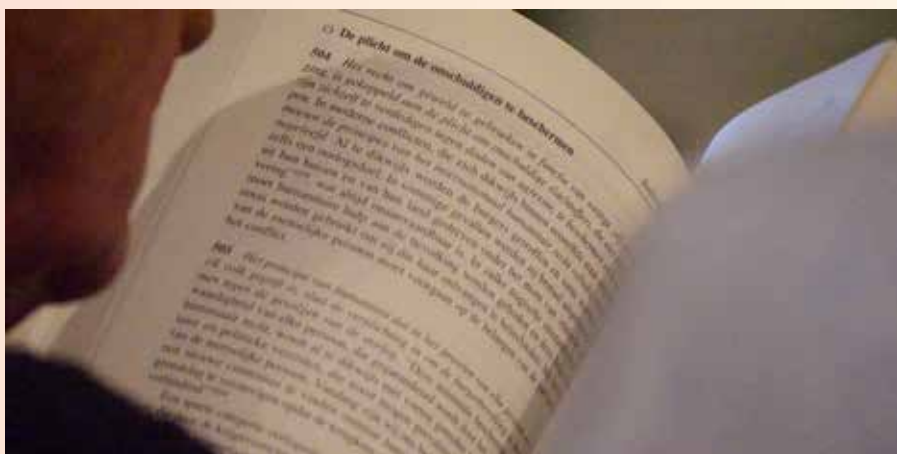

schappen gaat, maar dat de katholieke kerk een boodschap van liefde heeft voor heel de menselijke beschaving. In het sociaal denken staat het denken, doen en handelen van christenen en christelijke gemeenschappen in de wereld centraal. Deze cursus is in maart van dit jaar voor het eerst door mij gegeven in Zoetermeer.”

Waar gaat het om bij de Sociale Leer van de Kerk?

“Wat mij opviel bij de eerste groep cursisten toen ik vroeg wat voor hen belangrijke sociale problematieken waren, zij in eerste instantie kwamen met zaken zoals: de vergrijzing van kerkelijke vrijwilligers, het tekort aan priesters, de leegloop van de kerken, etc. Uiteraard hebben deze binnenkerkelijke zaken ook hun consequenties voor de samenleving, maar dat zijn niet de vraagstukken die centraal staan in het katholiek sociaal denken. Dan denk ik veel

meer aan vraagstukken als armoede en rijkdom, werk en inkomen, vluchtelingen, oorlog en vrede, eenzaamheid, rechtvaardigheid, leven en dood, klimaatsverandering. De essentie van de Sociale Leer van de Kerk is gegeven door ons geloof in en navolging van Jezus Christus en het gebod dat Hij ons gegeven heeft: **“Heb de Heer, uw God, lief met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand en uw naaste als uzelf.”** (Luc.10, 26) Wie dan onze naasten zijn, wordt door Jezus beantwoord met de parabel van de Barmhartige Samaritaan (Luc. 10, 27-37) . Deze parabel is dan ook de start van deze cursus. De liefde voor God en de liefde voor de naaste, de medemens, de kwetsbaren, zijn twee kanten van de medaille. Je kunt God niet liefhebben, zonder dat de mensen en de wereld om je heen je ter harte gaat, zonder dat je je als christen inzet voor een beschaving van liefde.

Jezus zegt dan ook: **“Wat je de minste der mijnen gedaan hebt, dat heb je aan mij gedaan.”** (Mt 25, 40) Recht doen aan de arme, meest kwetsbare mensen, opdat alle mensen tot leven komen.”

Hoe krijgt dat geloof en die naastenliefde gestalte in een sociale leer?

“We leven in een complexe wereld, waarin we als christenen moeten nadenken wat naastenliefde betekent in deze moderne wereld en hoe we die heden ten dage handen en voeten geven. Het gaat hierbij om de vraag: Heeft mijn en ons geloof in Jezus Christus consequenties voor mijn en ons sociaal-maatschappelijk handelen als gelovigen en als gelovige gemeenschap? En zo ja, welke consequenties?

In navolging van Jezus Christus, ons geloof doet ertoe in hoe we denken, doen en handelen in het maatschappelijk leven. We zien dat in het aardse leven van Jezus, in het leven van de eerste christengemeenschappen, in de werken van heiligen, vanuit kloosterordes, vanuit parochies, vanuit individuele christenen, enz. Bij al die voorbeelden zien we dat de liefde voor God zich vertaalt in de liefde voor de naasten, betrokkenheid bij de sociaal-maatschappelijke problemen in de wereld. Of het nu om zieken gaat, om vluchtelingen, om slachtoffers van hongersnood of geweld. We zijn geroepen om de wereld leefbaar te maken en te behouden. Een wereld van liefde.”

Waaruit bestaat die leer?

“De kern van die leer is te vinden in het Evangelie, in ons geloof in Jezus Christus. Het is echter in de 19de eeuw dat paus Leo XIII voor het eerst een systematische leer over een maatschappelijke vraagstuk (*Rerum Novarum*, 1891) uitvaardigt. Hij ging in op de toentertijd erbarmelijke omstandigheden waarin de arbeiders zich bevonden. Daarna hebben velen van zijn opvolgers daar een vervolg aan gegeven, tot aan de huidige paus Franciscus, met zijn encyclieken *‘Laudato si’* (2015) en *‘Fratelli Tutti’* (2020). Belangrijk is ook het *‘Compendium van de Sociale Leer van de Kerk’* (2004) waarin de vele pauselijke encyclieken en andere documenten op een gesystematiseerde wijze geordend zijn. Al deze documenten vormen de basis van het katholiek sociaal denken en handelen. Het uitgangspunt van de Sociale Leer van de Kerk *is de mens die beeld is van God (“imago Dei”)*. *Daaruit volgen de andere vertrekpunten als de waardigheid van de mens, de roeping van de mens, de roeping van de gemeenschap, de vrijheid als gave en opdracht.”*

Wat komt hierbij aan de orde in de cursus?

“De cursus is bedoeld als inleiding op de Sociale Leer van de Kerk, als eerste kennismaking. Het is onmogelijk om alle onderwerpen en thema's van de sociale leer in vier

bijeenkomsten te behandelen. Ik heb in de cursus de belangrijkste uitgangspunten en grondbeginselen van de Sociale Leer behandeld. Dan hebben we het over begrippen zoals het 'algemeen welzijn' (bonum commune), 'solidariteit', 'subsidiariteit', 'gezins- en familieverbanden', 'maatschappelijke participatie', 'arbeid' en 'gezagsverhoudingen'. We kijken echter niet alleen hoe er door de paus en zijn voorgangers over deze thematieken is geschreven. We kijken ook hoe dit katholiek sociaal denken in de praktijk van de kerk en katholieke maatschappelijke organisaties gestalte krijgt. Er is binnen de cursus ook ruimte voor de cursisten om hun eigen kijk en ervaringen met sociale problematieken in te brengen. Zo bleken er op de laatste avond verschillende mooie voorbeelden (korte werkstukken) ingebracht te worden over sociale vraagstukken, waarbij de cursisten hun eigen inzicht en praktijk spiegelden aan hetgeen in de voorgaande bijeenkomsten aan de orde was geweest."

De sociale leer van de Kerk wordt ook wel het best bewaarde geheim van de kerk genoemd, hoe zie jij dat?

"Bij het best bewaarde geheim denk ik aan iets dat je niet zomaar gaat

prijsgen aan iedere mens. Iets wat je koestert. Bij de sociale leer gaat het echter om iets wat in principe alle mensen aangaat en wat je ook niet onder de korenmaat moet schuiven. Het gaat om de juiste verhouding tussen God, mens en maatschappij. Hoe maken we niet alleen van de kerk, maar ook van de wereld een netwerk van liefde. De katholieke kerk heeft in navolging van Jezus Christus daar duidelijke ideeën over die ze in praktijk wil brengen. Ideeën die zich ook telkens verder ontwikkelen aan de hand van de actualiteit. Zo gaat de encycliek *Laudato Si* vooral over ecologische vraagstukken, de omgang met de schepping, klimaatverandering. Vraagstukken die een eeuw geleden nog niet aan de orde waren. De sociale leer het best bewaarde geheim noemen, zie ik dan ook als uitdaging om deze leer bekend te maken en aan de orde te stellen bij gelovigen. Om hetgeen ze horen, bidden en geloven in de zondagsviering, ook handen en voeten te geven in het maatschappelijk leven. Zodat wij christenen worden om het Evangelie na te leven. En hierdoor in relatie komen met andere mensen van goede wil, om te bouwen aan een beschaving van liefde."

DE REDACTIE

In navolging van Jezus Christus, ons geloof doet ertoe in hoe we denken, doen en handelen in het maatschappelijk leven.

Vorming & Toerusting

Vorming & Toerusting op maat

Het is soms gewenst dat parochiële vrijwilligers naast het bezig zijn met het uitvoeren van hun pastorale taken, ook tijd nemen om te reflecteren, te bezinnen en/of een inhoudelijke impuls te krijgen, ten behoeve van hun parochiële werkzaamheden.

Om aan deze behoefte tegemoet te komen, biedt de pastorale dienstverlening van het bisdom de mogelijkheid om -op maat- een impulsbijeenkomst dan wel een kortlopende cursus (1-4 bijeenkomsten) te leveren voor de volgende pastorale taakvelden:

- Leren: kinder- en volwassenencatechese, jongerenpastoraat
- Vieren: liturgie en kerkmuziek
- Dienen: diaconaal werk, caritas, Missie-, Ontwikkelings- en Vredeswerk
- Pastoraat: pastoraal contact- en bezoekwerk, kerkopbouw, missionering

Hieronder de stappen die gezet dienen te worden om van dit aanbod gebruik te maken:

1. Neem contact op met de Pastorale Dienstverlening van het bisdom per e-mail of telefonisch en geef aan: Welke parochie of federatie het

betreft, voor welke vrijwilligers de impulsbijeenkomst of cursus bedoeld is, welk pastoraal taakveld het betreft: leren, vieren, dienen of pastoraat en hoeveel deelnemers/cursisten er verwacht worden.

2. Wie namens de parochie/federatie de contactpersoon (m/v) is en wat zijn contactgegevens zijn.
3. De vraag vanuit de parochie/federatie wordt doorgegeven aan de medewerker (m/v) van de Pastorale Dienstverlening die het pastorale taakveld in zijn portefeuille heeft. Hij neemt telefonisch contact op met de contactpersoon en zal een intakegesprek houden, waarin inhoudelijke en praktische afspraken gemaakt worden over de impulsbijeenkomst of de cursus.

N.B. Het kan zijn dat de medewerker niet zelf inleider of docent is, maar dat hij hiervoor een ander vraagt. Hij zal dan ook de betreffende inleider of docent informeren over de inhoudelijke en praktische afspraken en de parochiële contactpersoon hiervan op de hoogte stellen.

4. De impulsbijeenkomst of cursus wordt gegeven volgens de gemaakte afspraken. Hierbij moet rekening worden gehouden dat er minimaal twee maanden tussen de gemaakte afspraken en de uitvoering hiervan kunnen zitten. Het is dus van belang om tijdig contact op te nemen met de Pastorale Dienstverlening.
5. Binnen twee weken na afloop van de impulsbijeenkomst of cursus neemt de medewerker van de Pastorale Dienstverlening telefonisch contact op met de

parochiële contactpersoon om te horen of de impulsbijeenkomst of cursus aan de verwachtingen voldaan heeft en of er nog vervolgspraken gemaakt moeten worden.

In overleg met de parochiële contactpersoon kan besloten worden dat de Pastorale Dienstverlening de impulsbijeenkomst of de cursus ook onder de aandacht brengt van vrijwilligers van andere parochies of federaties.

PASTORALE DIENSTVERLENING

Vorming & Toerusting

Kort en Krachtig!

Cursusaanbod seizoen 2022 - 2023

De pastorale dienstverlening van het bisdom biedt de mogelijkheid om -op maat- een impulsbijeenkomst dan wel een kortlopende cursus (1-4 bijeenkomsten) te leveren. Een greep uit het cursusaanbod van komend seizoen.

- Doen wat Jezus ons heeft voorgedaan. Zien, bewogen worden en in beweging komen.
  - » Twee bijeenkomsten over diaconale spiritualiteit
- Het Handwerk van de PCI
- Training pastoraal gesprek
- Bouwen aan een beschaving van liefde, cursus sociale leer van de kerk
- Impulsbijeenkomst “Vrijwilliger zijn in de kerk”
- Impulsbijeenkomsten voor Lectors
- Kerkmuziek (zie www.kerkmuziekopleidingen.nl)
- Impulsdag voor koster en/of kostercursus
- Cursus Rouwverwerking
- Impulsbijeenkomst “Themazondagen”
- Digitale workshop “didactiek voor begeleiders van misdienaars”

Voor actueel geplande cursussen en bijeenkomsten
zie www.bisdomrotterdam.nl/activiteiten

Voor aanvragen van cursussen en impulsbijeenkomsten
neem contact op met de afdeling via e-mail;
pastoraledienstverlening@bisdomrotterdam.nl

Voor meer informatie over data, prijzen en de
inhoud van de verschillende cursussen kerkmuziek,
zie www.kerkmuziekopleidingen.nl.

Op deze website wordt jaarlijks medio juli de nieuwe
elektronische cursusfolder gepubliceerd.

Steun Fonds 'Diaconie en caritas'

Steun het Fonds 'Diaconie en caritas' in het Jaar van de Sacramenten. Als ontvangers van de liefde van God worden wij geroepen om dragers van de naastenliefde te zijn. Het bisdom Rotterdam onderneemt allerlei activiteiten, samen met de parochies, om de zorg voor de naaste in diaconie en caritas concreet te maken.

Uw gift is welkom

Rekening NL30 INGB 0000 4643 04
t.n.v. Bisdom Rotterdam o.v.v.
Fonds 'Diaconie en caritas'.

Fonds
'Diaconie
en caritas'

Bisdom Rotterdam